

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-1-59-10>

УДК 336.132

Боровік Л.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Херсонський державний аграрний університет

ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГАЛУЗІ

У статті здійснено оцінювання впливу інвестиційної політики на формування та використання інвестиційного потенціалу галузі з урахуванням інвестиційних загроз як факторів дестимуляції розвитку сільського господарства. Досліджуючи вплив інвестиційної політики на зменшення рівня загроз розвитку сільського господарства, будемо оцінювати лише ті факторіальні показники, які, на нашу думку, найбільш активно стримують розвиток галузі та значно погіршують її інвестиційний клімат.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, інвестиційні загрози, інвестиційна політика, економічні, соціальні та екологічні фактори, сільське господарство, аграрна галузь.

В статье осуществлено оценивание влияния инвестиционной политики на формирование и использование инвестиционного потенциала отрасли с учетом инвестиционных угроз как факторов дестимуляции развития сельского хозяйства. Исследуя влияние инвестиционной политики на уменьшение уровня угроз развития сельского хозяйства, будем оценивать только те факториальные показатели, которые, по нашему мнению, наиболее активно сдерживают развитие отрасли и значительно ухудшают ее инвестиционный климат.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, инвестиционные угрозы, инвестиционная политика, экономические, социальные и экологические факторы, сельское хозяйство, аграрная отрасль.

Borovik L.V. EVALUATION OF THE INFLUENCE OF THE INVESTMENT POLICY ON THE FORMATION AND USE OF THE INVESTMENT POTENTIAL OF THE SECTOR

The current state of agriculture is characterized by a wave-like growth in production, an increase in the volume of exports of products, an increase in competitiveness in the global market environment. At the same time, there is a slow development of market infrastructure, a decline in the level of business activity and social standards of the rural population, negatively affects the investment processes in the agricultural sector. In these circumstances, the need to assess the impact of the state's investment policy on the formation and use of the investment potential of agriculture. The formation of the economic potential of the industry is characterized by low growth rates. The growth of the economic potential of the industry is hampered by the lack of effective support of commodity producers by the state, insignificant crediting of production, inadequate working capital, etc. Equally important in the development of the agrarian sector is the level of its ecological potential. The environmental potential of the sector is high and requires the direction of investment policy efforts to preserve and restore natural resources and, first of all, to restore the fertility of arable land. In general, the rating of the impact of the investment policy of agricultural development on the formation and restoration of the environmental investment potential of the industry is high. Social policy in agriculture should be adjusted to improve, which will help to stop the outflow of the able-bodied population from rural areas and increase the overall rating of the investment policy of the region. By giving an overall assessment of the formation and use of the investment potential of the industry, we will assess the effectiveness of the investment policy for the development of agriculture in Ukraine. Using the method of SWOT analysis, the strengths and weaknesses of using investment potential, as well as opportunities and threats were assessed, which helped to make a more complete picture not only of the level of use of the investment potential of the industry, but also to identify the possibilities for its growth and

reduction of investment threats. The investment policy of agricultural development is not effective enough. The state needs to pay attention to the unsatisfactory development of the social infrastructure, the reduction of the level of qualification of the labor potential, and the reduction in the number of the working-age population. Our studies point to the possibility of further growth in agriculture, estimated as average.

Key words: investment potential, investment threats, investment policy, economic, social and environmental factors, agriculture, agrarian sector.

Постановка проблеми. Сучасний стан сільського господарства характеризується хвилеподібним зростанням виробництва, збільшенням обсягів експорту продукції, зростанням конкурентоспроможності у глобальному ринковому середовищі. Водночас спостерігаються повільний розвиток ринкової інфраструктури, зниження рівня ділової активності та соціальних стандартів сільського населення, що негативно впливає на інвестиційні процеси в аграрній галузі. У цих умовах необхідно оцінити вплив інвестиційної політики держави на формування та використання інвестиційного потенціалу сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем впливу державної інвестиційної політики на розвиток сільського господарства займалися багато вчених. Серед них відзначаємо таких, як В. Валентинов, О. Веклич, С. Григор'єв, О. Кірілеску, В. Месель-Веселяк, М. Малік, О. Онищенко, П. Саблук, Н. Танклевська, В. Чабан, Т. Шкабара, чий наукові праці скеровані на вдосконалення механізму впливу аграрної інвестиційної політики на розвиток сільського господарства.

Мета статті полягає в дослідженні впливу інвестиційної політики держави на формування та використання інвестиційного потенціалу галузі з урахуванням інвестиційних загроз.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи динаміку факторіальних показників, бачимо, що зниження у 2013–2014 роках обсягів прямих іноземних і капітальних інвестицій та енергетичних потужностей призвело до скорочення посівних площ, спаду виробництва, зменшення обсягів експорту аграрної продукції по відношенню до 2015 року. Загалом формування економічного потенціалу галузі характеризується невисокими темпами зростання. Середній його показник за 2010–2016 роки по відношенню

до 2010 року збільшився на 27%. Стримують нарощування економічного потенціалу галузі відсутність дієвої підтримки товаровиробників з боку держави, незначне кредитування виробництва, недостатність обігових коштів тощо. Нині рівень забезпечення аграрних підприємств тракторами, комбайнами, вантажними автомобілями та іншою сільськогосподарською технікою становить 45–50% потреби, що призводить до несвоєчасного виконання технологічних операцій, недотримання обсягів запланованих врожаїв, зростання собівартості продукції та зниження її конкурентоспроможності як на вітчизняних, так і на глобальних аграрних ринках. Гострий дефіцит технічних засобів спостерігається не тільки в аграрних підприємствах, але й у фермерських та особистих селянських господарствах. Згідно з розрахунками спеціалістів фінансові втрати від нестачі технічних засобів у сільському господарстві сягають 20–25%. Недостатній рівень технічного потенціалу стримує впровадження енергозберігаючих технологій, негативно впливає на отримання якісної конкурентоспроможності продукції та збільшення обсягів її експорту. Незважаючи на техніко-технологічне відставання галузі та низку інших недоліків, оціночний рівень загального факторіального показника інвестиційного економічного потенціалу складає 7,62 бали, що визначає рейтингову оцінку впливу інвестиційної політики розвитку сільського господарства на формування інвестиційного економічного потенціалу у середньому за 2010–2016 роки як високу (табл. 1).

Оцінюючи вплив інвестиційної політики на формування соціального інвестиційного потенціалу, до факторів, які стимулюють соціальний розвиток сільського господарства, віднесли населення працездатного віку, дошкільні та розважальні заклади. Інші фак-

Таблиця 1

Рейтингове оцінювання впливу інвестиційної політики на формування інвестиційного потенціалу сільського господарства України (стандартизовані значення показників)

№	Показник	Десятибальна шкала оцінювання							середній бал
		2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	
1	Оцінка формування економічного потенціалу	6,27	7,06	7,73	7,72	7,66	8,19	8,70	7,62
2	Оцінка формування соціального потенціалу	5,38	6,67	6,49	8,95	5,82	5,72	7,36	6,62
3	Оцінка формування екологічного потенціалу	8,98	8,99	9,16	9,35	9,40	9,33	9,73	9,28
Рейтингова оцінка політичного впливу		6,87	7,58	7,79	8,67	7,63	7,75	8,60	7,84

Джерело: розраховано автором

торіальні показники, які є у статистичних звітах, значно знизилась по відношенню до 2010 року і не відіграють стимулюючої ролі в розвитку соціального середовища. Наприклад, додаткове будівництво загальноосвітніх шкіл та житла суттєво не вплине на розвиток соціальної сфери, оскільки ці чинники з урахуванням відтоку сільського населення та погіршення загальної демографічної ситуації майже на сто відсотків задовольняють потреби мешканців села. Ті незначні зрушення, які впливають на зростання соціального потенціалу, докорінно не покращують рівень життєдіяльності сільського населення. Відповідно до наших розрахунків вплив інвестиційної політики розвитку сільського господарства на формування соціального інвестиційного потенціалу складає у середньому за 2010–2016 роки 6,62 бали, а за рейтинговим оцінюванням має середній показник.

Не менше значення в розвитку аграрної галузі має рівень його екологічного потенціалу. Великі обсяги родючих земель, вигідне географічне розташування, сприятливі погодні умови – це ті чинники, які характеризують сільське господарство України. Екологічні негаразди (землетруси, зсуви землі, підтоплення, тривалі сухотви тощо) майже не торкаються жодного регіону країни. Сам по

собі екологічний потенціал галузі є високим та потребує скерування зусиль інвестиційної політики на збереження та відновлення природних ресурсів, перш за все відновлення родючості орної землі. Вносячи мінеральні й органічні добрива у ґрунт та вживаючи іригаційних заходів, суб'єкти господарської діяльності впливають на відновлення природної родючості земель. Водночас слід відзначити, що темпи формування екологічного інвестиційного потенціалу низькі, а в середньому за 2010–2016 роки його приріст склав лише 3,3% до показника 2010 року, що, безумовно, стримує виробництво аграрної продукції та знижує її якість. Особливу увагу необхідно приділити відновленню інвестиційного потенціалу зрошуваних та осушуваних земель. За дотримання технологічних вимог вони можуть значно підсилити природний потенціал сільськогосподарських угідь та підвищити рівень продовольчої безпеки країни. Зібраний врожай на цих землях нерідко перевищує у 1,5–2 і більше разів той, що збирають на богарних землях. Збільшення валового виробництва аграрної продукції також підвищить експортні можливості галузі. Загалом рейтинг впливу інвестиційної політики розвитку сільського господарства на формування та відновлення екологічного інвестиційного потенціалу галузі є високим,

складаючи 9,28 балів, що вказує на привабливість природо-ресурсного потенціалу та великі можливості збільшення обсягів інвестицій в аграрний сектор економіки.

Рейтингове оцінювання економічного, соціального та екологічного факторів вказує на те, що реальний інвестиційний потенціал галузі є високим. Найвищий рівень рейтингової оцінки мають посівні, зрошувані та осушені площі, сільське населення в працездатному віці, житловий фонд, прямі іноземні інвестиції, виробництво продукції та її експорт, обсяги внесення у ґрунт мінеральних добрив. Середнім та низьким рівнем інвестиційного потенціалу оцінюються обсяги капітальних інвестицій, чистий прибуток, культурно-освітні чинники. Загальна ж оцінка впливу інвестиційної політики розвитку сільського господарства на формування інвестиційного потенціалу є високою, складаючи 7,84 бали.

Складна політична ситуація, яка склалась у 2013–2014 роках, негативно вплинула на розвиток інвестиційних процесів, погіршила соціально-економічний стан галузі. Хоча у 2016 році рейтинг формування економічного потенціалу склав 8,70 балів, перевищивши значення цього показника за 2010–2015 роки, соціальний потенціал досі не досяг рівня 2013 року. Це дає нам підстави вважати, що соціальна політика у сільському господарстві повинна бути скоригованою в бік покращення, що сприятиме припиненню відтоку працездатного населення із сільської місцевості та підвищить загальний рейтинг інвестиційної політики галузі. На розвиток сільського господарства впливає не тільки рівень зростання його інвестиційного потенціалу, але й загрози, які перешкоджають формуванню конкурентоспроможного ресурсного потенціалу.

Досліджуючи вплив інвестиційної політики на зменшення рівня загроз розвитку сільського господарства, будемо оцінювати лише ті факторіальні показники, які, на нашу думку, найбільш активно стримують розвиток галузі та значно погіршують її інвестиційний клімат. Так, незадовільний стан внутрішньогосподарських доріг є тим чинником, який негативно

впливає на рішення інвестора щодо вкладення капіталу в розвиток аграрного сектору. Це пов'язане з тим, що незадовільний їх стан, підвищуючи собівартість продукції та знижуючи якість продукції під час її транспортування, приводить до значних економічних втрат. Отже, зменшення темпів їх будівництва є значною загрозою соціально-економічного розвитку сільського господарства. Згідно з розрахунками рейтингова оцінка впливу інвестиційної політики на зниження економічних загроз формування інвестиційного потенціалу складає в середньому за 2010–2016 роки 4,76 бали, маючи середній рівень.

Оцінюючи соціальні інвестиційні загрози, бачимо, що їх вплив на формування інвестиційного потенціалу значно знизився по відношенню до 2010 року, але ще є досить значним. Скорочення найманих працівників, зниження рівня професійної підготовки трудового ресурсу, зменшення кількості лікувальних закладів негативно впливають на розвиток соціальної сфери, погіршують рівень психологічного настрою сільського населення. Рейтинг впливу інвестиційної політики на зниження соціальних загроз формування інвестиційного потенціалу є низьким, складаючи 7,01 бали.

Оцінюючи екологічні загрози, звертаємо увагу на те, що екологічне середовище є місцем постійного проживання людини, де основним засобом виробництва є земля. Погіршення екологічного середовища призводить до виникнення додаткових економічних та соціальних проблем.

У господарській діяльності часто трапляються загрози як наслідок виробничої недбалості, що пов'язане з порушенням технологічних та екологічних вимог, діяльністю низько кваліфікованих працівників, неузгодженістю ринку праці з ринком освітніх послуг, зменшенням кількості працюючих та збільшенням безробіття, зниженням культурно-освітнього рівня населення тощо.

Багато вчених аграрників, зокрема І. Вороньцький, О. Веклич, І. Гайнуцький, О. Ковальова, Н. Макарова, О. Мінькова, В. Потапенко, І. Синякевич, Т. Шкабара, скеровують

увагу на ті загрози, які несуть суспільству екологічно шкідливі технології, незадовільне зберігання отруйних речовин, викиди забруднюючих речовин в атмосферу, зменшення обсягів висадки лісів та лісових насаджень, зменшення кількості внесення органічних добрив у ґрунт [1–4]. Порушення екологічної безпеки знижує ефективність виробництва, погіршує якість орної землі та виробленої на ній продукції, збільшує кількість захворювань та міграції людей в інші, екологічно безпечніші регіони. Як показують результати наших досліджень, з 2010 по 2016 роки викиди забруднюючих речовин в атмосферу зменшились на 8,7%, а також збільшилась кількість установок зі знешкодження токсичних речовин з відхідних газів на 80,5%, що сприяє покращенню екологічної ситуації в сільському господарстві. Водночас відзначаємо, що зменшення площ садіння та висівання лісів та лісових насаджень на 14,3% та кількості станцій для очищення стічних вод на 26,0% збільшують рівень екологічних загроз. Рейтингова оцінка впливу інвестиційної політики розвитку сільського господарства на зменшення економічних, соціальних та екологічних загроз формування інвестиційного потенціалу має середній рівень, складаючи 6,12 бали. У середньому за 2010–2016 роки вплив інвестиційної політики розвитку сільського господарства на формування інвестиційного потенціалу збільшився на 25,2%, а на зниження інвестиційних ризиків – на 13,8% по відношенню до 2010 року.

Держава, використовуючи різні інструментарії, через механізм регулювання інвестиційних процесів впливає на ефективність використання ресурсного потенціалу, досягаючи певних політичних цілей. Надаючи спільну оцінку формуванню та використанню інвестиційного потенціалу галузі, ми оцінюватимемо ефективність інвестиційної політики розвитку сільського господарства України. Використовуючи метод SWOT-аналізу, ми оцінили сильні й слабкі сторони використання інвестиційного потенціалу, а також можливості й загрози, що допомогло не тільки скласти повніше уявлення про рівень викори-

стання інвестиційного потенціалу галузі, але й виявити можливості його зростання та зменшення інвестиційних загроз. Незважаючи на низку проблем, які заважають більш ефективному використанню інвестиційних потенціалів сильних та слабких сторін, сумарний їх показник у середньому за 2010–2016 роки збільшився на 1,10 балів (11,3%), склавши 8,30 балів проти 7,20 балів у 2010 році, що свідчить про позитивну динаміку розвитку сільського господарства. З огляду на це необхідно скерувати інвестиційну політику на більш потужне використання можливостей та зменшення загроз, які стримують використання економічного, соціального та екологічного ресурсів.

Інвестиційні можливості розвитку сільського господарства є досить високими. Підтримується родючість ґрунтів за рахунок внесення мінеральних добрив та збільшення капітальних інвестицій, зростає експорт продукції, що позитивно впливає на підвищення продуктивності праці в аграрних підприємствах та поліпшення їх фінансових результатів. У середньому за 2010–2016 роки рейтингова оцінка можливостей зростання ефективності використання інвестиційного потенціалу зросла на 41,4% по відношенню до показників 2010 року, склавши 7 балів. Водночас звертаємо увагу на те, що за цей же період рівень споживання продуктів харчування майже не збільшився, що вказує на низькі споживчі можливості населення.

Аналітичні результати досліджень показують, що рейтингова оцінка впливу інвестиційної політики на формування та використання інвестиційного потенціалу за 2010–2016 роки є високою, складаючи 7,92 балів (табл. 2).

Показники формування інвестиційного потенціалу зросли на 11,41%, а використання – на 23,1%, що вказує на застосування більш сучасних технологій у виробництві та підвищення продуктивності праці в аграрному секторі. Водночас зазначаємо, що зростання розвитку галузі відбувається повільно через недостатньо паритетний вплив інвестиційної політики на всі фактори зростання сільського господарства. Недоско-

Інтегральна рейтингова оцінка впливу інвестиційної політики на формування та використання інвестиційного потенціалу (за десятибальною шкалою)

№	Фактори оцінювання	Рейтингова оцінка формування та використання інвестиційних потенціалів за 2010 рік			Рейтингова оцінка формування та використання інвестиційних потенціалів за 2010–2016 роки			+/- до 2010 року
		оцінка формування інвестиційного потенціалу	оцінка використання інвестиційного потенціалу	середнє значення оцінки	оцінка формування інвестиційного потенціалу	оцінка використання інвестиційного потенціалу	середнє значення оцінки	
1	Економічні	6,27	5,19	5,73	7,62	7,14	7,38	+1,65
2	Соціальні	5,38	6,13	5,75	6,62	7,95	7,28	+1,53
3	Екологічні	8,98	8,18	8,58	9,28	8,93	9,10	+0,52
Рейтингова оцінка інвестиційної політики		6,87	6,50	6,68	7,84	8,00	7,92	+1,24

Джерело: розраховано автором

налість державного механізму впливу на синхронність розвитку соціальної, економічної та екологічної сфери привів до нерівнопропорційного використання їх потенціалів, які за 2010–2016 роки в середньому зросли на 29,7%, 37,6% та 9,2% відповідно.

Неповне використання соціальних та екологічних ресурсів, на наш погляд, є одним з чинників низьких темпів розвитку сільського господарства. Хоча розрахунки показують, що рейтингова оцінка впливу інвестиційної політики на формування та використання інвестиційних потенціалів має високий рівень, комплексна оцінка впливу інвестиційної політики на розвиток сільського господарства повинна враховувати інвестиційні загрози, які є стримуючими факторами розвитку галузі та прямо впливають на стан інвестиційного клімату у сільському господарстві.

До загроз, які значно зменшують ефективність використання інвестиційних потенціалів, можна віднести викиди забруднюючих речовин в атмосферу усіма підприємствами країни, незадовільне фільтрування стічних вод, надлишковий рівень застосування хімікатів та неконтрольоване їх зберігання, зменшення обсягів вапнування та гіпсування засолених ґрунтів, надмірні вирубки

лісонасаджень, зменшення площ садіння та висівання лісу та лісонасаджень, зменшення кількості та зниження якості підготовки спеціалістів та кваліфікованих працівників, високу міграційну активність сільської молоді, недостатньо високий культурно-освітній рівень населення, зменшення кількості лікувальних та оздоровчих закладів. Цей перелік загроз можна значно розширити. Незважаючи на те, що за сім років наших досліджень рейтингова оцінка загроз знизилася з 7,73 до 6,75 балів, вони мають високий рівень негативного впливу як на зростання факторіальних показників можливостей, так і на більш ефективне використання сильних та слабких сторін інвестиційних потенціалів.

Висновки. Інвестиційна політика розвитку сільського господарства є недостатньо ефективною. Низький рівень її впливу на зниження інвестиційних ризиків та загроз стримує розвиток аграрної сфери. Державі необхідно звернути увагу на незадовільний розвиток соціальної інфраструктури, зниження рівня кваліфікації трудового потенціалу, зменшення кількості населення працездатного віку. Наші дослідження вказують на можливості подальшого зростання сільського господарства, які оцінені як середні.